

Механізми формування системи моніторингу та статистики медичного туризму

Стаття присвячена дослідженню механізмів формування системи моніторингу та статистики медичного туризму, що є беззаперечною основою для реалізації управлінських рішень та оцінки стану медичного туризму в державі. Актуальність роботи викликана фактичною відсутністю статистики медичного туризму на сьогодні.

У роботі досліджено вкрай актуальний досвід статистичного спостереження за розвитком медичного туризму в таких країнах як: Польща, Угорщина, Чехія. Здійснено характеристику системи статистики медичного туризму в контексті дослідження її вихідних положень та функціонування, визначено організаційні положення та методологію формування і функціонування системи медичного туризму. Задля визначення повноважень суб'єктів державного управління в сфері статистики медичного туризму було запропоновано низку змін до нормативно-правових актів. Автор визначив різні варіанти суб'єктного складу системи статистики медичного туризму й охарактеризував переваги та недоліки кожного.

Під час цього дослідження було розроблено ряд вихідних, організаційних, методологічних та методичних положень формування системи статистики медичного туризму.

Ключові слова: система моніторингу медичного туризму; система статистики медичного туризму; об'єкти медичного туризму; принципи системи статистики медичного туризму; в'їзний туризм; виїзний туризм.

Постановка проблеми. Система статистики медичного туризму є вкрай важливим інструментом формування інформаційного простору державного управління та системи моніторингу за реалізації державно-управлінських рішень, з одного боку, та оцінки властивостей розвитку медичного туризму з іншого. Статистика медичного туризму сьогодні не здійснюється ні з позиції медичної, ні з туристичної складової. Це значно ускладнює прийняття державно-управлінських рішень та врегулювання інтересів учасників суспільних відносин. Система статистики медичного туризму є ключовим напрямом розвитку інформаційного простору та має сприяти його розвитку як в найближчій перспективі, так і для досягнення довгострокових стратегічних цілей.

Метою дослідження є формування вихідних, організаційних, методологічних та методичних положень формування системи статистики медичного туризму.

Аналіз останніх досліджень. Питання статистики медичного туризму порушувалися в працях вітчизняних та зарубіжних вчених лише в контексті формування статистичного забезпечення дослідження або ж державної політики, зокрема, це викладено в працях таких авторів, як: В.К. Федоров, І.М. Вахович, В.Малімон, О.Романів, З.В. Герасимчук, І.Б. Шевчук, В.С. Лисенко, Д.Р. Абрамітова, Н.К. Cosburn, Маттіас фон Гайн, М.Ю. Поворозник, В.В. Басв, О.Л. Михайлюк, Л.В. Сухіна, І.Гнедик, Е.О. Гапонова, М.П. Мальська, О.Ю. Бордун, M.Z. Bookman, K.R. Bookman та інші. Зважаючи на необхідність формування статистичного забезпечення державної політики медичного туризму є потреба в формуванні комплексного бачення системи статистики.

Викладення основного матеріалу. Приклади статистичного спостереження за розвитком медичного туризму в зарубіжних країнах. Варто зазначити, що питання медичного туризму в різних країнах Європейського Союзу порушуються по-різному. В одній групі країн створено спеціальні органи-суб'єкти державного управління, в іншій питання статистики медичного туризму покладені на аналітичні центри та науково-дослідні інституції, а в низці країн такі питання взагалі не інституціалізовані. Прикладами ефективних моделей регулювання медичного туризму в цілому та системи статистики зокрема є такі країни-члени ЄС, що є найбільш наближені до України спільним соціалістичним минулим:

- *Польща:* «Західні сусіди по-різному оцінюють важливість медичного туризму. Польща має Institute of Research and Development of Medical Tourism з офісом у Гданську. У своєму звіті від 2019 року організація повідомляє, що у 2016 році до їхніх клінік на хірургічні операції приїхали 10 тис. туристів. Окремо порахували стоматологічних – це найбільша група. У тому ж році їх нарахували 75 тис. Чиновники пов'язують такий попит з конкурентоспроможною пропозицією польських спеціалістів і з тим, що в більшості країн Західної Європи пацієнти змушені сплачувати багато стоматологічних послуг за власний кошт. Загальна кількість медичних туристів у 2016 році становила 155 тис., у 2017 році – 172 тис., у 2020 році – 378 тис., у 2021 році – 422,9 тис. Таке зростання поляки пояснюють кількома факторами: промоцією Польщі як медичного напрямку на міжнародному ринку; покращенням диджитал-інструментів,

які полегшують іноземцям доступ до спеціалістів та інформації; високою якістю послуг, зокрема стоматологічних та хірургічних, і відносно низькою ціною на них; потраплянням Польщі до списку Medical Tourism Index (29 місце)» [2];

- *Угорщина*: «Угорці не такі щедри на відкриті дані. Вони не мають окремої інституції, яка би вела статистику чи давала пояснення. Натомість у мережі вистачає рекламних статей, які запрошують іноземного туриста на лікування чи відпочинок. І це працює. Близько 20 тис. стоматологічних туристів з Німеччини та Швейцарії приймає місто Мошонмадяровар, розташоване за 90 км від Відня. Час їзди на авто чи потягом – не більше години. Від Братислави – 40 км. Його називають стоматологічним, адже тут найбільше стоматологів у світі відносно кількості жителів. Найчастіше пацієнти приїжджають із сусідніх країн. Для тих, хто живе далі, клініки пропонують трансфер з віденського чи братиславського аеропортів. Американська неурядова організація, яка спеціалізується на стоматологічному консультуванні, повідомляє про 60–70 тис. щорічних пацієнтів зі США, які їдуть до Угорщини. Серед інших популярних послуг – пластична та ортопедична хірургія, серцева реабілітація, лікування безпліддя, дерматологія, лікування ожиріння, хірургія очей. За даними Центрального офісу статистики Угорщини, усі послуги генерують державі пів мільярда євро на рік. У доповідні часи ця сума майже вдвічі більшою: 943,3 млн євро у 2018 році, 842,5 млн євро – у 2019 році. У рейтингу Medical Tourism Index Угорщина посідає 23 місце» [2];

- *Чехія*: «Країна перебуває на 15 місці в Medical Tourism Index, проте державна статистика щодо медичного туризму відсутня. Про це свідчать сайти офіційних установ та наукова робота вчених Празького економічного університету. Скласти приблизне уявлення про стан справ можна з міжнародних звітів. У 2019 році британська організація World Tourism & Travel Council розмістила Чехію на 13 місці серед країн, які найбільше заробляють на в'їзному медичному туризмі. На той момент він становив 3,8 % від усіх туристичних заробітків країни. У 2016 році чеські лікарі продали своїх послуг на 22 млн дол. Супутні витрати (транспорт, проживання, харчування, розваги) у цю суму не входять. Закриваючи цей блок, варто додати: у 2020 році європейський ринок туризму оцінювався в 4 млрд дол. Імовірно, з 2021 року до 2027 року цифра зросте на 11,6 %. Одна з причин – закон, який дозволяє громадянам Євросоюзу отримувати медичну допомогу в іншій країні за кошти бюджету своєї держави. В окремих випадках людина має оплачувати послуги самостійно. Це стосується неекстрених і непланових випадків та процедур, пов'язаних з естетикою» [2].

Вихідні положення системи статистики медичного туризму. Система статистики медичного туризму – це комплексна система збору, обробки, систематизації, аналізу та представлення інформації про медичний туризм медичного, економічного, юридичного соціального та організаційного характеру, що здійснюється уповноваженим суб'єктом державного управління. Вихідні положення зазначеної системи представлено в таблиці 1.

Представлені вихідні положення характеризують систему статистики медичного туризму як складну динамічну систему, яка визначається діяльністю сукупності суб'єктів державного управління та їх взаємодією із суб'єктами реалізації послуг медичного туризму. Об'єкт та предмет системи статистики медичного туризму наведені в таблиці 1 і характеризують власне медичний туризм як з позиції сукупності специфічних послуг, так і як суспільного явища. Водночас мета такої системи передбачає формування цілісного інформаційного простору про розвиток медичного туризму в країні, зважаючи на усі його властивості. Характеризуючи завдання статистики медичного туризму, можна наголосити на зазначеному далі:

– формування правового регулювання системи статистики медичного туризму. Будь-яка система збору та обробки інформації загальнодержавного рівня про суспільні явища, зокрема медичний туризм, має бути врегульована. Тобто є потреба в формуванні сукупності нормативно-правових актів, які будуть регулювати діяльність суб'єктів статистичного спостереження, порядок застосування процедур, документальний супровід та представлення результатів статичного спостереження;

– визначення суб'єктів організації та формування системи статистики медичного туризму. Під час формування системи статистики медичного туризму важливим є визначення суб'єктів, що будуть організовувати та здійснювати статистичне спостереження. Зазвичай такими суб'єктами є органи державної влади або науково-дослідні установи. Власне бачення суб'єктного складу системи статистики медичного туризму буде викладено в організаційних положеннях нижче;

– формування методик збору, обробки, систематизації та аналізу інформації про медичний туризм. Для реалізації зазначеного завдання є необхідність формування загальних вимог до статистичного спостереження, що стане основою відповідної методики;

– формування інструментів представлення інформації про медичний туризм. Оприлюднення інформації про розвиток медичного туризму в країні є вкрай важливим та потребує відповідних інструментів. Зокрема, інструменти оприлюднення мають стосуватися таких напрямів: по-перше, визначення обсягів оприлюднення інформації; по-друге, встановлення кола суб'єктів, яким надається розширена інформація; по-третє, визначення строків та періодичності оприлюднення інформації; по-четверте, визначення джерел шляхів оприлюднення інформації;

– розробка та реалізації системи звітності суб'єктів господарювання про медичний туризм. Основним джерелом інформації для статистичного спостереження є звітність суб'єктів господарювання. Відповідно є потреба у встановленні суб'єктів реалізації послуг медичного туризму, які мають звітуватися за такими послугами;

– формування інформаційно-комунікаційної системи між суб'єктами статистики медичного туризму. З огляду на рух інформації, джерела, канали зв'язку та інші комунікаційні елементи залежить у ефективність статистичного спостереження та якість отриманих результатів;

– розробка системи заходів з поширення інформації про медичний туризм. Інформація про стан розвитку медичного туризму має поширюватися як серед населення країни, так і за її межами з позиції рекламних цілей.

Таблиця 1

Вихідні положення формування та функціонування системи статистики медичного туризму

ОБ'ЄКТНО-ПРЕДМЕТНЕ ПОЛЕ			
<i>Об'єкт</i>		<i>Предмет</i>	
– сукупність відносин щодо медичного туризму, що мають медичні, економічні, правові, соціальні та організаційні властивості; діяльність суб'єктів реалізації послуг медичного туризму (заклади охорони здоров'я, суб'єкти туристичної діяльності, інші суб'єкти, що реалізують суміжні послуги) та їх документальний, юридичний та інші види супроводу		– комплекс організаційних, методологічних, методичних положень щодо формування та функціонування системи збору, обробки, систематизації, аналізу та представлення інформації про медичний туризм медичного, економічного, юридичного, соціального та організаційного характеру, що здійснюється уповноваженим суб'єктом державного управління	
ЦІЛЬОВЕ СПРЯМУВАННЯ СИСТЕМИ СТАТИСТИКИ МЕДИЧНОГО ТУРИЗМУ			
Мета	формування організаційних, методологічних, методичних положень збору, обробки, систематизації, аналізу та представлення інформації про медичний туризм медичного, економічного, юридичного соціального та організаційного характеру, що здійснюється уповноваженим суб'єктом державного управління		
Завдання системи статистики медичного туризму			
- формування правового регулювання системи статистики медичного туризму	- визначення суб'єктів організації та формування системи статистики медичного туризму	- формування методики збору інформації про медичний туризм	
- розробка методики обробки даних про медичний туризм	- розробка методики систематизації та аналізу даних про медичний туризм	- формування інструментів представлення інформації про медичний туризм	
- розробка та реалізація системи звітності суб'єктів господарювання про медичний туризм	- формування інформаційно-комунікаційної системи між суб'єктами статистики медичного туризму	- розробка системи заходів з поширення інформації про медичний туризм	
Принципи системи статистики медичного туризму			
- обачності	- системності	- комплексності	- послідовності
- законності	- періодичності	- прозорості	- гласності
КЛЮЧОВІ ОБ'ЄКТИ, ЩО ПІДЛЯГАЮТЬ СТАТИСТИЧНОМУ ДОСЛІДЖЕННЮ			
- господарська діяльність закладів охорони здоров'я, що реалізують медичні послуги іноземцям	- господарська діяльність суб'єктів туристичної діяльності, що реалізують послуги медичного туризму	- міграційні процеси, пов'язані із рухом громадян для через отримання послуг медичного туризму	
- функціонування та розвиток ринку медичних послуг (попит та пропозиція)	- суб'єктний склад ринку послуг медичного туризму	- інші об'єкти, що пов'язані із медичним туризмом	
<i>Характеристика інформації про об'єкти, що підлягають статистичному спостереженню</i>			
- медичні	- туристичні	- правові	
- економічні	- політичні	- організаційні	
- соціальні	- демографічні	- інші	

Вирішення в повній сукупності зазначених завдань залежить від виконання принципів, яким має відповідати система статистики медичного туризму. До принципів системи статистики медичного туризму пропонуємо зарахувати: обачності, системності, комплексності, послідовності, законності, періодичності, прозорості, гласності.

Об'єктне поле системи статистики медичного туризму визначається такими ключовими об'єктами, що характеризують запити інформації про розвиток досліджуваного об'єкта суспільних відносин:

– господарська діяльність закладів охорони здоров'я, що реалізують медичні послуги іноземцям. Зокрема, в частині формування статистичного забезпечення управління медичним туризмом є потреба в оцінці кількісних та змістовних показників реалізації медичних послуг іноземцям як в межах послуг медичного туризму, так і самостійно;

– господарська діяльність суб'єктів туристичної діяльності, що реалізують послуги медичного туризму. Так є потреба у визначенні обсягів та специфіки реалізованих послуг медичного туризму туристичними агентами та туристичними операторами. Збір інформації має відбуватися як в частині виїзного туризму, так і в частині в'їзного;

– міграційні процеси, пов'язані із рухом громадян для через отримання послуг медичного туризму. Туризм, на будь-який строк (від одного дня до декількох місяців) завжди передбачає тимчасову міграцію населення. Відповідно як для прийняття державно-управлінських рішень, так і для науково-дослідних цілей необхідна інформація про міграційні процеси, що в цілому покаже комплексне уявлення про ринок послуг медичного туризму;

– функціонування та розвиток ринку медичних послуг (попит та пропозиція). Здійснюється на основі оцінки діяльності суб'єктів реалізації медичних послуг та суб'єктів туристичної діяльності;

– суб'єктний склад ринку послуг медичного туризму. Здійснюється на основі оцінки кількості суб'єктів, що реалізують медичні послуги іноземцям та туристичні послуги в сфері медичного туризму.

Власне інформація, що є результатом статистичного спостереження, має характеризувати такі властивості медичного туризму: медичні, туристичні, правові, економічні, політичні, організаційні, соціальні, демографічні та інші. Особливості зазначених властивостей статистичної інформації про медичний туризм буде викладено нижче в складі методичних положень.

Організаційні положення формування та функціонування системи медичного туризму. Складовими організаційних положень системи медичного туризму є визначення суб'єкта статистичного спостереження; нормативно-правове регулювання системи статистики медичного туризму; налагодження комунікаційних каналів щодо статистичного спостереження. Щодо суб'єктного складу системи статистики медичного туризму пропонуємо такі варіанти визначення повноважень суб'єктів державного управління:

1. Варіант 1 – розширення функціональної діяльності Державної служби статистики України. «Державна служба статистики України (Держстат) є спеціально уповноваженим центральним органом виконавчої влади у сфері статистики, діяльність якого спрямовується та координується Кабінетом Міністрів України та який бере участь у формуванні державної політики у сфері статистики і забезпечує її реалізацію» [4]. Діяльність Служби має бути розширеною в контексті формування методології статистичного спостереження, що передбачає:

- розширення Основної номенклатури продукції [3] в частині Розділу N «ПОСЛУГИ У СФЕРІ АДМІНІСТРАТИВНОГО ТА ДОПОМІЖНОГО ОБСЛУГОВУВАННЯ» - 79 Послуги туристичних агентств, туристичних операторів, послуги бронювання та пов'язані з цим послуги. Так варто доповнити положенням такого змісту: «79.90.4 Послуги медичного туризму; 79.90.41 – Послуги туристичних операторів щодо організації послуг медичного туризму для іноземців, що планують отримати медичні послуги в країні (в'їзний медичний туризм); 79.90.41 – Послуги туристичних операторів щодо організації послуг медичного туризму для громадян, які планують отримати медичні послуги закордоном (виїзний туризм)»;

- розширення Класифікації зовнішньоекономічних послуг (КЗЕП) [1]. Цим документом передбачено такі послуги зовнішньоекономічної діяльності в сфері оздоровчого туризму: «04.05 - Послуги, пов'язані з подорожжю з оздоровчою метою: 04.05.01 - Послуги, пов'язані з проживанням під час оздоровлення; 04.05.02 - Послуги, пов'язані з харчуванням під час оздоровлення; 04.05.03 - Місцеві транспортні послуги під час оздоровлення; 04.05.04 - Послуги лікувальних закладів та інші послуги у сфері охорони здоров'я; 04.05.05 - Послуги турагенцій та туроператорів, які проводили організацію оздоровчої подорожі» [1]. Зазначені положення мають бути доповнені послугами такого змісту: 04.05.06 – Послуги, пов'язані із консультуванням, підбором та комунікацією із закладами охорони здоров'я для отримання їх за межами проживання замовника; 04.05.06 – Послуги, пов'язані із організацією, транспортуванням, інформаційним супроводом, проживанням у межах медичного туризму.

Внесення змін до вказаних нормативно-правових актів дозволяє говорити про медичний туризм як окремий вид діяльності суб'єктів туристичної діяльності. Варто зауважити, що зазначені питання не стосуються системи охорони здоров'я, адже змінюється лише громадянство суб'єкта, що отримує медичні послуги. Розширення лише в напрямі статистичного дослідження на державному рівні не повною мірою дозволить сформувати інформаційний простір державного управління медичним туризмом. Саме тому можливий другий варіант суб'єктної складової системи медичного туризму – це надання відповідних повноважень Державному агентству розвитку медичного туризму;

2. Варіант 2 – надання повноважень щодо статистичного спостереження новоствореним суб'єктам державного управління, що реалізують державну політику в сфері забезпечення розвитку медичного туризму. Зокрема, в попередніх розділах, запропоновано утворити Державне агентство розвитку медичного туризму. Щодо формування та функціонування системи статистики медичного туризму зазначений суб'єкт державного управління буде мати такі повноваження, що визначають покладеними на нього завданнями:

- формування системи нормативно-правового регулювання питань щодо збору, обробки, систематизації, аналізу та представлення інформації про медичний туризм медичного, економічного, юридичного соціального та організаційного характеру;
- встановлення вимог до суб'єктів реалізації послуг медичного туризму щодо формування та представлення інформації про реалізовані послуги медичного туризму;
- організація комунікаційних каналів збору інформації про медичний туризм та забезпечення їх функціонування на належному рівні;
- розробка методики та організація порядку обробки, аналізу, систематизації даних про медичний туризм, що отримана від відповідних суб'єктів;
- розробка методики та організація порядку представлення інформації про медичний туризм для зацікавлених сторін;
- організація діяльності структурних підрозділів щодо збору, обробки, систематизації, аналізу та представлення інформації про медичний туризм медичного, економічного, юридичного, соціального та організаційного характеру.

Важливе значення в реалізації покладених завдань є організація діяльності Державного агентства розвитку медичного туризму, що залежить від організаційної структури зазначеного органу державного управління. Організаційна структура має передбачати спеціальний структурний підрозділ, до повноважень якого буде належати організація та забезпечення функціонування системи статистики медичного туризму. Відповідно пропонуємо створення Департаменту статистики медичного туризму (табл. 2).

Таблиця 2

Особливості функціонування департаменту статистики медичного туризму
Державної служби медичного туризму

Завдання департаменту статистики медичного туризму Державної служби медичного туризму	
- встановлення вимог до суб'єктів реалізації послуг медичного туризму щодо формування та представлення інформації	- організація діяльності структурних підрозділів щодо збору, обробки, систематизації, аналізу та представлення інформації
- розробка методики та організація порядку представлення інформації	- формування системи нормативно-правового регулювання
- організація комунікаційних каналів збору інформації	- розробка методики та організація порядку обробки, аналізу, систематизації даних
Структура департаменту статистики медичного туризму Державної служби медичного туризму	
Керівник департаменту (призначається на конкурсній основі)	Перший заступник (призначається керівником)
	Заступник (призначається керівником)
Відділи департаменту	
Відділ методології	Відділ організації роботи
Відділ збору та обробки інформації	Відділ систематизації та аналізу
Відділ комунікації	Відділ представлення інформації

Діяльність такого департаменту має забезпечити повне статистичне спостереження, що відповідатиме сукупності визначених вище принципів. Це дозволить сформувати якісне інформаційне забезпечення для прийняття державно-управлінських рішень щодо розвитку медичного туризму в країні з позиції як візного, так і в'їзного туризму. Зазначений варіант може бути реалізований лише за умови повної підтримки діяльності запропонованої інституції – Державної служби медичного туризму;

3. Варіант 3 – надання функцій статистичного спостереження державному комерційному або некомерційному підприємству. Зазначений варіант є цілком доцільним за умови необхідності популяризувати сукупність державних послуг та можливість реалізації інформації, отриманої в результаті статичного спостереження за розвитком медичного туризму.

Відповідно видом економічної діяльності таких підприємств має стати:

- 63 - надання інформаційних послуг;
- 72 - наукові дослідження та розробки;
- 74 - інша професійна, наукова та технічна діяльність.

Регулювання діяльності зазначених суб'єктів господарювання має здійснюватися за такими складовими:

- регулювання господарської діяльності підприємства, що визначається господарським, податковим, фінансовим законодавством, законодавством у сфері бухгалтерського обліку та звітності, аудиту та інших сферах економічної діяльності;

- регулювання наукової та інформаційної діяльності зазначеного підприємства, що здійснюється за допомогою законодавства в сфері науки та інновацій, оприлюднення та збору інформації, статистики;

- регулювання медичного туризму, що на сьогоднішній день не врегульовано, проте запропоновано в цьому дослідженні в контексті розвитку правового механізму державної політики забезпечення розвитку медичного туризму. Значна роль в регулюванні статичного спостереження за медичним туризмом має покладатися на діяльність Державної служби медичного туризму, утворення якої запропоновано вище. Безумовно, що формування статистичного забезпечення державного управління через функціонування державного комерційного чи некомерційного підприємства дозволить залучити небюджетні ресурси додаткові;

4. Варіант 4 – надання функцій статистичного спостереження науково-дослідній установі. Зазначений варіант цілком можливий та реальний з позиції сучасного стану системи наукових інституцій та необхідності їх трансформації в контексті практико-орієнтованості та потреби відповідності сучасним реаліям.

Кожен із зазначених варіантів має свої переваги та недоліки та може бути обраний за певних політико-правових та соціально-економічних умов. Тому який обрати напрям розвитку суб'єктного складу системи статистики міжнародного туризму, залежить від певних соціально-економічних умов. Дано більш детальну характеристику перевагам та недолікам запропонованим варіантам суб'єктного складу системи статистики медичного туризму (табл. 3).

Жоден з варіантів не обмежений недоліками, проте кожен із них надає свої специфічні переваги. Під час обрання того чи іншого варіанта є потреба в ідентифікації таких умов:

- по-перше, соціально-економічні умови;

- по-друге, стан бюджетного забезпечення реалізації державних функцій;

- по-третє, рівень довіри населення та необхідність змін у розвитку медичного туризму;

- по-четверте, можливість політичної згоди, щодо того чи іншого державно-управлінського рішення.

Відповідно система нормативно-правового регулювання буде залежати від зазначених умов та обраного варіанта суб'єктного складу системи статистики медичного туризму. Варто зазначити, що, незважаючи на суб'єкт статичного спостереження, вимоги до методології мають визначатися інформаційними запитами держави та ключових стейкхолдерів.

Методологічні положення системи статистики медичного туризму. Методологія статистики медичного туризму має відповідати сукупності вимог, що мають забезпечити дотримання нижче запропонованих принципів:

- принцип обачності – передбачає, що методи збору, обробки, систематизації, аналізу та представлення інформації про медичний туризм мають об'єктивно оцінити стан розвитку медичного туризму не знижуючи та не завищуючи значення медичних, економічних, юридичних, соціальних та організаційних властивостей медичного туризму;

- принцип системності – передбачає, що збір, обробка, систематизація, аналіз та представлення інформації про медичний туризм мають забезпечити оцінку усіх ознак медичного туризму за властивостями медичного, економічного, юридичного соціального та організаційного характеру;

- принцип комплексності – передбачає, що методи збору, обробки, систематизації, аналізу та представлення інформації про медичний туризм мають застосовуватися для одночасної оцінки багатьох елементів медичного туризму в цілому та його окремих складових;

- принцип послідовності – передбачає постійне застосування одних і тих же методів збору, обробки, систематизації, аналізу та представлення інформації про медичний туризм, а у випадку їх зміни застосування процедури перехідних положень, для можливості порівнюваності інформації за різні звітні періоди;

- принцип законності – передбачає, що методи збору, обробки, систематизації, аналізу та представлення інформації про медичний туризм мають бути врегульовані на рівні затверджених відповідним органом державної влади методик та інструкцій, а інформаційні джерела мають бути законними;

- принцип періодичності – передбачає встановлення чітких періодів, за якими оцінюється розвиток медичного туризму в цілому та його окремих складових, що передбачає відповідне застосування методів збору, обробки, систематизації, аналізу та представлення інформації про медичний туризм;

- принцип прозорості – передбачає забезпечення вільного доступу громадян до інформації про процеси збору, обробки, систематизації, аналізу та представлення інформації про медичний туризм та результати її застосування;

- принцип гласності – передбачає, що діяльність суб'єкта статистики медичного туризму та процеси збору, обробки, систематизації, аналізу та представлення інформації про медичний туризм мають відповідати політиці відкритості.

Таблиця 3

Характеристика переваг та недоліків варіантів суб'єктного складу системи статистики медичного туризму

Варіант	Переваги	Недоліки
Розширення функціональної діяльності Державної служби статистики України	<ul style="list-style-type: none"> - не потребує додаткового фінансування; - можливість швидкого розширення діяльності Державної служби статистики; - не потребує політичних рішень; - дозволяє акумулювати та гармонізувати інформацію з різних сфер 	<ul style="list-style-type: none"> - висока ймовірність відсутності комунікації між суб'єктами статистичного спостереження та суб'єктами реалізації державної політики забезпечення розвитку медичного туризму; - складність процедури бюджетного фінансування
Надання повноважень щодо статистичного спостереження новоствореним суб'єктам державного управління (Державне агентство розвитку медичного туризму)	<ul style="list-style-type: none"> - дозволяє уникнути неузгодженості між суб'єктами статистичного спостереження та суб'єктами реалізації державної політики в сфері медичного туризму; - дозволяє оперативно змінювати методологію при зміні суспільних умов 	<ul style="list-style-type: none"> - потребує додаткового фінансування; - високий рівень бюрократії при створенні; - потребує політичного рішення та можлива незгода політичних сил; - довготривалість процесу створення; - складність процедури бюджетного фінансування
Надання функцій статистичного спостереження державному комерційному або некомерційному підприємству	<ul style="list-style-type: none"> - можливість залучення додаткового фінансування для впровадження інноваційних практик статистичного спостереження; - не потребує додаткового бюджетного фінансування 	<ul style="list-style-type: none"> - зниження державного впливу, зокрема суб'єктів реалізації державної політики забезпечення розвитку медичного туризму, на діяльність суб'єкту; - зниження рівня контролю за інформацією та її поширенням; - висока ймовірність відсутності комунікації між суб'єктами статистичного спостереження та суб'єктами реалізації державної політики забезпечення розвитку медичного туризму
Надання функцій статистичного спостереження науково-дослідній установі	<ul style="list-style-type: none"> - швидкість формування системи статистики; - не потребує значного збільшення бюджетного фінансування; - не потребує політичних рішень; - дозволяє акумулювати та гармонізувати інформацію з різних сфер 	<ul style="list-style-type: none"> - висока ймовірність відсутності комунікації між суб'єктами статистичного спостереження та суб'єктами реалізації державної політики забезпечення розвитку медичного туризму

Наступною складовою методологічних положень є встановлення властивостей медичного туризму, щодо яких має формуватися статистична інформація, а також властивостей оприлюдненої інформації про статистичне спостереження за розвитком медичного туризму. Зважаючи на встановлені вище властивості медичного туризму, пропонуємо визначити такі характеристики властивостей, що наведено в таблиці 4.

Таблиця 4

Характеристика властивостей медичного туризму як основи методології статистики

Властивості медичного туризму	Характеристика інформації	
	в'їзний туризм	виїзний туризм
Медичні	- види медичних послуг, що отримані іноземцями у вітчизняних закладах охорони здоров'я	- види медичних послуг, що отримані громадянами в зарубіжних закладах охорони здоров'я
	- медичні діагнози громадян, які отримали лікування в вітчизняних закладах охорони здоров'я	- медичні діагнози громадян, які отримали лікування в зарубіжних закладах охорони здоров'я
	- результати медичних послуг для іноземців	- результати медичних послуг для громадян
	<i>Результат статистичного спостереження</i>	
	- кількісні та якісні показники обсягів медичних послуг, що реалізовані іноземцям, вітчизняними закладами охорони здоров'я	- кількісні та якісні показники обсягів медичних послуг, що отримані громадянами у закладах охорони здоров'я зарубіжних країн
Економічні	- доходи, отримані закладами охорони здоров'я від реалізації медичних послуг іноземцям	- ресурси витрачені громадянами на придбання послуг медичного туризму
	- обсяги послуг та доходи, отримані закладами охорони здоров'я, що реалізовані іноземцям, в межах послуг медичного туризму	- обсяг послуг та доходів, отриманих суб'єктами туристичної діяльності в межах послуг медичного туризму, що реалізовані громадянам
	- обсяг послуг та доходів, отриманих суб'єктами туристичної діяльності в межах послуг медичного туризму від іноземців	
	<i>Результат статистичного спостереження</i>	
	- показники динаміки та структури щодо економічних показників реалізації медичних послуг та послуг медичного туризму іноземцям	- показники динаміки та структури щодо економічних показників реалізованих послуг медичного туризму для громадян
Соціальні	- кількість іноземців, які відвідали країну, для отримання медичних послуг	- кількість громадян, які виїхали за кордон для отримання медичних послуг
	- кількість іноземців у розрізі країн, які відвідали країну для отримання медичних послуг	- кількість громадян, у розрізі країн, які виїхали за кордон для отримання медичних послуг
	<i>Результати статистичного спостереження</i>	
	- показники динаміки та структури в географічному розділі щодо туристичних потоків медичного характеру (в'їзний туризм)	- показники динаміки та структури в географічному розділі щодо туристичних потоків медичного характеру (виїзний туризм)
Юридичні	- кількість закладів охорони здоров'я, що мають дозвіл на реалізацію медичних послуг іноземцям	- кількість суб'єктів туристичної діяльності, що мають право реалізовувати послуги медичного туризму, що є резидентами
	- кількість суб'єктів туристичної діяльності, що мають право реалізовувати послуги медичного туризму іноземцям	- кількість суб'єктів туристичної діяльності, що мають право реалізовувати послуги медичного туризму, що не є резидентами
	<i>Результати статистичного спостереження</i>	
	- показники динаміки щодо кількості суб'єктів туристичної діяльності, які реалізують послуги медичного туризму	

Медичні властивості інформації пов'язані із хворобами та методами лікування. Статистичне спостереження за такими властивостями дозволить встановити показники попиту та пропозиції на медичні

послуги як з позиції в'їзного, так і з позиції виїзного медичного туризму. Важливість такої інформації для державної політики пов'язана в першу чергу з їх необхідністю реформування вітчизняної системи охорони здоров'я та оцінки стану громадського здоров'я. В цілому це дасть можливість оцінити рівень відповідності діючої системи охорони здоров'я запитам суспільства та її впливу на громадське здоров'я населення країни.

Економічні показники більшою мірою характеризують мотиви суб'єктів реалізації послуг медичного туризму, а також дають можливість оцінити розвиток ринку медичних послуг у країні, з одного боку, та розвиток туристичних послуг з іншого. Так сукупність абсолютних та відносних статичних показників дозволить виявити фінансові потоки, що пов'язані із медичним туризмом як в'їзним, так і виїзним.

Соціальні властивості медичного туризму проявляються в сукупності статистичних показників, які направлені на оцінку міграційних потоків, що можливо оцінити сьогодні за методом міграційних пар.

Юридичні показники медичного туризму оцінюються за допомогою сукупності статистичних методів, що дозволяють оцінити організаційні форми реалізації послуг медичного туризму.

Організаційно-методичні положення статистики медичного туризму мають бути закріплені в сукупності нормативно-правових актів інструктивного характеру, зокрема: накази суб'єкта реалізації державної політики забезпечення розвитку медичного туризму щодо затверджень відповідних методик статистичного аналізу; постанова Кабінету Міністрів України про затвердження організаційних положень статистики медичного туризму; положення, що визначають порядок формування статистичної інформації суб'єктами реалізації медичних послуг та туристичних послуг.

Висновки. Розроблено систему статистики медичного туризму, що передбачає сукупність організаційних та методологічних положень. Обґрунтовано вихідні положення статистики медичного туризму, що передбачають визначення об'єкта та предмета, мети та завдань, принципів. Крім того, визначено ключові об'єкти статистичного спостереження та виведено сукупність характеристик інформації, яка підлягає статистичному дослідженню. В частині організаційних положень запропоновано сукупність варіантів формування суб'єктного складу системи статистики, зокрема:

- 1) розширення функціональної діяльності Державної служби статистики України;
- 2) надання повноважень щодо статистичного спостереження новоствореним суб'єктам державного управління, що реалізують державну політику в сфері забезпечення розвитку медичного туризму;
- 3) надання функцій статистичного спостереження державному комерційному або некомерційному підприємству;
- 4) надання функцій статистичного спостереження науково-дослідній установі.

Визначено сукупність фінансових, організаційних, політичних та юридичних переваг кожного варіанта формування суб'єктного складу системи статистики медичного туризму. Методологічні положення враховують сукупність принципів (обачності, системності, комплексності, послідовності, законності, періодичності, прозорості, гласності). Визначено зміст медичних, економічних, соціальних та юридичних характеристик медичного туризму, що мають бути враховані статистичним спостереженням. За кожною складовою визначено напрями статистичного аналізу.

Список використаної літератури:

1. Класифікація зовнішньоекономічних послуг : Наказ Державної служби статистики України 27 лютого 2013 року № 69 (зі змінами, затвердженими наказом Державної служби статистики 23 грудня 2022 р. № 356) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://www.ukrstat.gov.ua/klasf/st_kls/kzep.pdf.
2. Крот О. Перспективи медичного туризму в Україні / О.Крот [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.epravda.com.ua/columns/2023/04/5/698756/>.
3. Основна номенклатура продукції : Наказ Державної служби статистики України № 31 від 08.01.2020 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://www.ukrstat.gov.ua/klasf/st_kls/onp_2020.pdf.
4. Про затвердження Положення про Державну службу статистики України : Постанова Кабінету Міністрів України № 481 від 23.09. 2014 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/481-2014-%D0%BF#Text>.
5. Тишко Д. Напрями трансформації суб'єктів державного управління в сфері медичного туризму / Д.Тишко // Правова політика України: історія та сучасність : матеріали III Всеукраїнського науково-практичного семінару, 7 жовтня. – Житомир : Житомирська політехніка, 2022. – С. 263–265.
6. Тишко Д. Соціально-економічні, глобалізаційні та культурні чинники розвитку медичного туризму / Д.Тишко // Національна безпека в умовах війни, післявоєнної відбудови та глобальних викликів XXI століття : збірник тез доповідей Всеукраїнської науково-практичної конференції, 7–8 грудня. – Житомир : Житомирська політехніка, 2023. – С. 592–595.
7. Тишко Д.Ф. Ідентифікація симптомів державної політики забезпечення розвитку медичного туризму / Д.Ф. Тишко // Держава та регіони. Сер. : Публічне управління і адміністрування. – 2023. – № 1 (79). – С. 143–148.
8. Тишко Д.Ф. Медичний туризм як комплексний міжсистемний об'єкт державної політики / Д.Ф. Тишко // Актуальні проблеми у сфері публічного управління. – 2023. – Т. 34 (73), № 1. – С. 231–237.

9. Тишко Д.Ф. Понятійно-категоріальний апарат державної політики забезпечення розвитку медичного туризму / Д.Ф. Тишко // Публічне управління і адміністрування в Україні. – 2023. – Вип. 33. – С. 285–291 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://pag-journal.iei.od.ua/archives/2023/33-2023/53.pdf>.
10. Тишко Д.Ф. Тригери розвитку медичного туризму, що визначають та характеризують його властивості як об'єкту державної політики / Д.Ф. Тишко // Публічне управління і адміністрування в Україні. – 2023. – Вип. 34. – С. 195–204 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://pag-journal.iei.od.ua/archives/2023/34-2023/37.pdf>.

References:

1. Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy (2013), *Klasyfikatsiia zovnishnoekonomichnykh posluh*, Nakaz 27 liutoho 2013 roku No. 69 (zi zminamy, zatverdzenymy nakazom Derzhavnoi sluzhby statystyky 23 hrudnia 2022 r. No. 356), [Online], available at: https://www.ukrstat.gov.ua/klasf/st_kls/kzep.pdf
2. Krot, O., «Perspektyvy medychnoho turyzmu v Ukraini», [Online], available at: <https://www.epravda.com.ua/columns/2023/04/5/698756/>
3. Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy (2020), *Osnovna nomenklatura produktii*, Nakaz No. 31 vid 08.01.2020 r., [Online], available at: https://www.ukrstat.gov.ua/klasf/st_kls/onp_2020.pdf
4. Kabinet Ministriv Ukrainy (2014), *Pro zatverdzhennia Polozhennia pro Derzhavnu sluzhbu statystyky Ukrainy*, Postanova No. 481 vid 23.09.2014 r., [Online], available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/481-2014-%D0%BF#Text>
5. Tyshko, D. (2022), «Napriamy transformatsii subiektiv derzhavnoho upravlinnia v sferi medychnoho turyzmu», *Pravova polityka Ukrainy: istoriia ta suchasnist*, materialy III Vseukrainskoho nauково-praktychnoho seminaru, 7 zhovtnia, Zhytomyrska politekhnikha, Zhytomyr, pp. 263–265.
6. Tyshko, D. (2023), «Sotsialno-ekonomichni, hlobalizatsiini ta kulturni chynnyky rozvytku medychnoho turyzmu», *Natsionalna bezpeka v umovakh viiny, pisliavoiennoi vidbudovy ta hlobalnykh vyklykiv XXI stolittia*, zbirnyk tez dopovidei Vseukrainskoi nauково-praktychnoi konferentsii, 7–8 hrudnia, Zhytomyrska politekhnikha, Zhytomyr, pp. 592–595.
7. Tyshko, D.F. (2023), «Identyfikatsiia symptomiv derzhavnoi polityky zabezpechennia rozvytku medychnoho turyzmu», *Derzhava ta rehiony. Seriia. Publichne upravlinnia i administruvannia*, No. 1 (79), pp. 143–148.
8. Tyshko, D.F. (2023), «Medychnyi turizm yak kompleksnyi mizhsystemnyi obiekt derzhavnoi polityky», *Aktualni problemy u sferi publichnoho upravlinnia*, Vol. 34 (73), No. 1, pp. 231–237.
9. Tyshko, D.F. (2023), «Poniatiiino-katehoriialnyi aparat derzhavnoi polityky zabezpechennia rozvytku medychnoho turyzmu», *Publichne upravlinnia i administruvannia v Ukraini*, Issue 33, pp. 285–291, [Online], available at: <https://pag-journal.iei.od.ua/archives/2023/33-2023/53.pdf>
10. Tyshko, D.F. (2023), «Tryhery rozvytku medychnoho turyzmu, shcho vyznachaiut ta kharakteryzuiut yoho vlastyivosti yak obiektu derzhavnoi polityky», *Publichne upravlinnia i administruvannia v Ukraini*, Issue 34, pp. 195–204, [Online], available at: <https://pag-journal.iei.od.ua/archives/2023/34-2023/37.pdf>

Тишко Дмитро Федорович – кандидат медичних наук, доцент, доцент кафедри ортопедичної стоматології Національного медичного університету імені О.О. Богомольця.

<https://orcid.org/0000-0003-4271-0812>.

Наукові інтереси:

- державна політика забезпечення розвитку медичного туризму.

Tyshko D.F.

Mechanisms for forming a system of monitoring and statistics of medical tourism

The article is devoted to the study of the mechanisms for forming a system of monitoring and statistics of medical tourism, which is an indisputable basis for the implementation of management decisions and assessment of the state of medical tourism in the state, the relevance of the work is caused by the actual absence of medical tourism statistics today.

The work examines the extremely relevant experience of statistical monitoring of the development of medical tourism in such countries as: Poland, Hungary, the Czech Republic. The medical tourism statistics system is characterized in the context of studying its initial provisions and functioning, the organizational provisions and methodology for the formation and functioning of the medical tourism system are determined. In order to determine the powers of state administration entities in the field of medical tourism statistics, a number of changes to regulatory legal acts were proposed. The author identified various options for the subject composition of the medical tourism statistics system and characterized the advantages and disadvantages of each.

During this study, a number of initial, organizational, methodological and methodological provisions for the formation of the medical tourism statistics system were formed.

Keywords: medical tourism monitoring system; medical tourism statistics system; medical tourism facilities; principles of the medical tourism statistics system; inbound tourism; outbound tourism.

Стаття надійшла до редакції 30.01.2024.